

УДК 615.1:378: 37.014.24

Л. Г. Буданова

РОЛЬ І МІСЦЕ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ БАЗОВИХ ЗНАНЬ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ

© Буданова Л. Г., 2015

<http://orcid.org/0000-0002-3679-5074>

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.34162>

У статті визначено роль та місце моніторингу якості базових знань у підготовці майбутніх фармацевтів. Проаналізовано особливості проведення моніторингу знань студентів фармацевтичного профілю, що враховує специфіку майбутньої професійної діяльності фахівців, передбачає інтеграцію змісту навчання, професійну спрямованість фахових та психолого-педагогічних дисциплін, формування професійних умінь та навичок.

Ключові слова: моніторинг, базові знання, якість, фах, професійна діяльність, уміння, навички

Буданова Л. Г. Роль и место мониторинга качества базовых знаний в процессе подготовки будущих фармацевтов

В статье определена роль и место мониторинга качества базовых знаний при подготовке будущих фармацевтов. Проанализированы особенности проведения мониторинга знаний студентов фармацевтического профиля, принимая во внимание специфику будущей профессиональной деятельности специалистов, интеграцию содержания обучения, профессиональную направленность профессиональных и психолого-педагогических дисциплин и формирование профессиональных умений и навыков.

Ключевые слова: мониторинг, базовые знания, качество, специальность, профессиональная деятельность, умения, навыки

Budanova L. G. The role and place of monitoring of the basic knowledge quality in future pharmacists training

The article defines the role and place of monitoring of the basic knowledge quality in future pharmacists training. We have analyzed monitoring peculiarities of pharmacy students' knowledge taking into account the specifics of future professional activity, the integration of learning content, professional orientation and professional psychological and pedagogical subjects and professional skills development. The monitoring is sufficiently complex and ambiguous phenomenon. It is used in different areas and with different objectives, but has common characteristics, properties and features. Monitoring the quality of basic knowledge is implemented through a set of clearly defined methods and procedures. The Monitoring of basic knowledge quality represents a form of organization, collection, storage, processing and distribution of an educational system.

Professional readiness for specialists of pharmaceutical industry realizes in higher educational establishments. It is the result of a comprehensive personality development to meet the requirements defined by the professional features. Formation of skills in the modern pharmacist is possible under conditions of progressive educational technologies, forms, methods and means of learning.

So, the modern specialist must constantly update their knowledge, ensure the achievements of pharmaceutical science and practice, the training requirements and laws that regulate and control the pharmaceutical activities. That is why it is necessary to conduct the monitoring in future pharmacy specialists training.

Key words: *monitoring, basic knowledge, quality, specialty, professional activities, skills.*

Постановка проблеми. У всьому світі освіта розглядається як ключовий фактор стабільного розвитку держави. Якість вищої освіти грає ключову роль у створенні єдиного Європейського освітнього простору, тому вона стає центральною в освітній політиці України. Якість освіти визначається не тільки обсягом знань, але й параметрами особистісного, світоглядного, громадянського розвитку, при цьому проблема якості освітнього процесу розглядається з позицій загальнолюдської і соціальної цінності освіти. Саме ці чинники актуалізують проблему управління якістю базових знань майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі.

Питання визначення ролі та міста моніторингу якості базових знань у підготовці майбутніх фармацевтів набувають особливої актуальності в умовах інтеграції вітчизняної освіти до європейського освітнього та наукового простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Застосування моніторингу в різних сферах діяльності аналізується в роботах Є. Антосенкова, А. Ахмадєєва, А. Бичкова, І. Вавілова, І. Галяминої, С. Горбаткова, Л. Грибанової, В. Гудкової, М. Гузаїрова, Т. Козлової, В. Левашова, Н. Морозової, Г. Савельєвої. Методологічні й теоретичні проблеми моніторингу розглядаються в працях І.В. Бестужева-Лади, І.П. Герасимова, Т. Заславської, Ю. Левади, О. Майорова, Н. Пішулина, А. Савельєва, Н. Селезньової, Л. Семушиної, А. Субетто, Р. Шишова. Аналіз і формування професійної підготовки сучасного фахівця та її складових розглядали Н. Глузман, С. Гончаренко, Л. Дибкова, І. Зимня, І. Зязюн, Н. Коломінський, А. Маркова, Н. Ничкало, О. Пометун, Дж. Равен, В. Тюріна, А. Хуторської. Умови

професійного розвитку досліджували вчені В. Бондар, О. Глузман, О. Гончар, О. Савченко. Питаннями професійної підготовки студентів займалися І. Богданова, М. Д'яченко, Л. Кандибович, М. Левітов, В. Лозова, О. Пехота, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Н. Тализіна. Психологічні аспекти формування професійних умінь та якостей майбутніх фахівців розглядали Г. Балл, І. Бех, В. Семиченко. Проблемам підготовки фахівців для фармацевтичної галузі присвячено наукові праці Л. Галій, Л. Кайдалової, В. Черних.

Мета дослідження є визначення ролі та місця моніторингу якості базових знань у підготовці майбутніх фармацевтів.

Завдання полягає у аналізі особливостей моніторингу якості базових знань студентів фармацевтичного профілю, що враховує специфіку майбутньої професійної діяльності фахівців фармацевтичного профілю, передбачає інтеграцію змісту навчання, професійну спрямованість фахових та психолого-педагогічних дисциплін, формування професійних умінь та навичок.

Виклад основного матеріалу і результати дослідження. Само поняття «моніторинг» представляє інтерес з точки зору його теоретичного аналізу, оскільки не має однозначного тлумачення, тому що вивчається і використовується в різних сферах науково-практичної діяльності. Складність формулювання визначення означеного поняття пов'язана також з його належністю як до сфери науки, так і до сфери практики. Моніторинг можна визначити як «постійне спостереження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або вихідним пропозиціям – спостереження, оцінка і прогноз стану навколишнього середовища у зв'язку з діяльністю людини». Отже, моніторинг являє собою достатньо складне й неоднозначне явище. Він застосовується у різних сферах і з різноманітними цілями, але при цьому має загальні характеристики, властивості, риси [10]. Моніторинг усе ширше використовується в освітніх системах. Для створення й розвитку фармацевтичних підприємств, які запроваджують нові форми господарювання, висуваються якісно нові вимоги до підготовки фахівців вищої кваліфікації фармацевтичної галузі.

Моніторинг якості базових знань реалізується за допомогою комплексу методів і чітко розроблених процедур. На відміну від контролю, який щороку спрямований на нові об'єкти, моніторинг спрямований на ті самі об'єкти й періодично повторюється. Моніторинг якості базових знань представляє форму

організації, збору, зберігання, обробки й поширення інформації про педагогічні системи, що забезпечує безперервне стеження за їхнім станом, а також дає можливість прогнозування розвитку педагогічних систем. Моніторинг якості базових знань студентів спрямований на основні параметри навчального закладу й має статус дослідження, а не емпіричного збору матеріалу. Він має комплексний, системний характер і створює умови для планування – річного, перспективного, стратегічного.

Глобальні зміни на європейському ринку праці, прогрес світової науки, зміни в соціальному, економічному, правовому та освітянському просторі, зумовлюють зміни у підходах до підготовки фахівців у галузі фармації. Одним з основних завдань професійної вищої освіти є підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності. Підготовка до діяльності – з одного боку, володіння необхідними знаннями, з іншого – формування управлінських та організаційних умінь і навичок, як однієї із складових базових знань майбутніх провізорів [4]. Важливе значення при підготовці фахівців має здатність використовувати знання у практичній діяльності в умовах виробництва, що постійно змінюються. Підготовка вимагає оволодіння крім загальних та професійних знань та вмінь володіння специфічними вміннями і навичками, які властиві конкретному напрямку та фаху [2]. Професійна готовність фахівця фармацевтичної галузі формується в процесі отримання освіти у вищому навчальному закладі. Вона є результатом усебічного розвитку особистості з урахуванням вимог, що визначаються особливостями фаху, а також суттєвою передумовою цілеспрямованої діяльності на фармацевтичному підприємстві. Саме професійна готовність майбутнього фахівця забезпечує ефективність успішного виконання ним своїх обов'язків на фармацевтичному підприємстві, правильне використання знань, досвіду, особистих якостей, збереження самоконтролю й перебудови за необхідності своєї діяльності.

До основних напрямів фармацевтичної діяльності, що характеризують її специфічні особливості, належать фармацевтична допомога та фармацевтична опіка, які полягають у забезпеченні населення всіма товарами аптечного асортименту, наданні науково-консультаційних послуг медичному персоналу й окремим громадянам з питань вибору найбільш ефективних і безпечних лікарських засобів, виробів медичного призначення, правил їх зберігання, порядку придбання [5]. Фармацевтична діяльність передбачає участь фахівців з

вищою фармацевтичною освітою в управлінні процесом лікування, а саме: вибір та обґрунтування вибору необхідних лікарських препаратів, консультування й навчання пацієнтів, моніторинг та оцінку результатів лікарської терапії тощо, що пов'язано з певним ризиком, зумовленим не тільки лікарським засобом, а й особисто фахівцем, його відповідальністю за поради або рекомендації, які він надає пацієнту. Професійну діяльність фармацевтичних працівників не можна розглядати відокремлено від професійного спілкування, гуманітарної підготовки, забезпечення формування знань психологічних основ, етики та деонтології у вирішенні конфліктних ситуацій з лікарями, пацієнтами, відвідувачами аптечних закладів; виявленні доброзичливого ставлення до пацієнта, відповідальності за виконання своїх обов'язків тощо [10]. Фармацевтичний працівник використовує психолого-педагогічні знання та навички, виконуючи всі професійні обов'язки: працюючи в тісному контакті з лікарями, інформуючи їх про нові лікувальні, профілактичні та діагностичні препарати; дотримуючись встановлених правил виписування рецепта; контактуючи з лікарями, спільно добираючи ефективні лікарські засоби, лікарські форми, дози препарату, раціональну схему лікування, спосіб застосування, що сприяє ефективному лікуванню пацієнта, не залишаючи поза увагою помилки, неточності при виписуванні рецептів [12].

При підготовці фахівців, зокрема для фармацевтичної галузі важливим є належне формування професійних вмінь та навичок. Важливими серед професійних умінь і навичок фахівців фармацевтичної галузі, є фармацевтичні, управлінські, організаційні, економічні й соціальні. Формування цих знань, умінь і навичок, необхідних фахівцеві для розв'язання завдань різної складності, забезпечується в процесі вивчення як професійно-орієнтованих, так і соціально-гуманітарних дисциплін [10]. Для виконання професійних функцій фармацевтам необхідні знання основ організації фармацевтичної галузі, основ технології виробництва лікарських засобів, фармакологічних основ формування й використання лікарських засобів, основ фармакоекономіки (особливостей ціноутворення фармацевтичної продукції), фармацевтичного маркетингу (принципів сегментування фармацевтичного ринку), обчислення економічних показників діяльності фармацевтичних організацій, особливостей їх роботи, як закладів охорони здоров'я у сфері гігієни та промислової санітарії, і фармацевтичного товарознавства для забезпечення високої якості лікарських

засобів і заходів щодо охорони навколишнього природного середовища й оптимальних умов роботи працівників фармацевтичних підприємств [11]. Формування управлінських та організаційних знань, умінь та навичок, необхідних фармацевтові для вирішення завдань різної складності забезпечується у процесі вивчення як соціально-гуманітарних так професійно орієнтованих дисциплін.

Звернемося до тлумачення та розуміння сутності поняття „вміння”. В словнику з освіти і педагогіки автор В. М. Полонським поняття „вміння” представлено як, засвоєння тим, хто навчається, спосіб виконання певних знань і навичок, сформованих шляхом регулярних вправ і забезпечують можливість виконання різного роду рухових, сенсорних або розумових дій в звичних і нових умовах. [6, 9]

Автор Українського педагогічного словника (С. У. Гончаренко) відображає вміння як, здатність належно виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Уміння передбачає використання раніше набутого досвіду певних знань; без останніх немає уміння. Формування будь-якого уміння є складним процесом аналітико-синтетичної діяльності кори великих півкуль головного мозку в ході якого створюються й закріплюються асоціації між завданнями, необхідними для його виконання знаннями та застосуванням знань на практиці. Формування вміння проходить кілька стадій. Спочатку ознайомлення з умінням, усвідомлення його смислу [7]. Потім початкове оволодіння ним, нарешті, самостійне й дедалі точніше виконання практичних завдань. Вивчення кожного навчального предмета, виконання вправ і самостійних робіт виробляє вміння застосовувати знання. [3]. Навички наводяться як дії, складові частини яких у процесі формування стають автоматичними. При наявності навички діяльність людини відбувається швидше і продуктивніше. Відповідно до видів дії розрізняють і види навичок: рухові, мислительні, мовні, інтелектуальні, сенсорні (дії за сприйманням), перцептивні тощо. Навички необхідні в усіх видах діяльності: навчальній, трудовій, ігровій тощо. Формуються навички на основі застосування знань про відповідний спосіб дії, шляхом цілеспрямованих планомірних вправлянь. Навички є необхідними компонентами уміння. [6]

Поняття „вміння” розглядається в психологічному словнику (за ред. В. І. Войтко) як вміння – використання суб’єктом наявних навичок для

вибору і здійснення прийомів дій відповідно до поставленої мети” [4, 196]. В короткому психологічному словнику (за загальною ред. А. В. Петровського та М. Г. Ярошевського) „уміння” трактується як „засвоєний суб’єктом спосіб виконання дії, який забезпечується сукупністю надбаних знань і навичок” [5].

За характером діяльності названі вище автори виділяють такі основні види навчальних умінь: пізнавальні, практичні, організаційні, вміння самоконтролю й оцінки.

Під час проведення моніторингу базових знань майбутніх фахівців у навчально-виховному процесі використовуються сучасні педагогічні технології, модульні, особистісно орієнтовані; інформаційні, інтенсивні технології навчання; методи активного навчання такі як: професійні тренінги, рольові та ділові ігри, кейс-метод, метод моделювання та вирішення виробничих ситуацій, прийняття рішень, навчання в міні-групах, тощо [7].

Комп’ютерні технології дозволяють:

- індивідуалізувати процес навчання;
- забезпечити самоконтроль і самокорекцію навчальної діяльності;
- моделювати процеси і явища;
- посилити мотивацію та інтерес до навчання;
- обробляти і зберігати великі обсяги інформації;
- інтерактивно спілкуватись;
- працювати з електронними підручниками, посібниками.

Інформаційні технології підвищують якість навчання, доступність та ефективність освіти, формують вміння та навички користуватись інформацією та правильно її застосовувати.

Майбутньому фармацевту необхідно вміти працювати з великими обсягами інформації, бути готовим до наукового пошуку, володіти науково-дослідною діяльністю. Інтернет-технології, що засновані на застосуванні глобальних та локальних комп’ютерних мереж забезпечують доступ до методичних, організаційних, технічних та програмних засобів реалізації інформації. [6].

У навчальному процесі з метою формування фахових знань та вмінь широко використовують тренінги. Під час тренінгу створюється неформальне,

невимушене спілкування, яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку і вирішення проблеми, заради якої вона зібралася. Як правило, учасники в захваті від тренінгових методів, тому що вони роблять процес навчання цікавим, не обтяжливим [8].

Тренінг і традиційні форми навчання мають суттєві відмінності. Традиційне навчання більше орієнтоване на правильну відповідь, і за своєю сутністю є формою передачі інформації та засвоєння знань. Натомість тренінг, перш за все, орієнтований на запитання та пошук. На відміну від традиційних, тренінгове навчання повністю охоплює весь потенціал людини: рівень та обсяг її компетентності (соціальної, емоційної, та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, взаємодії тощо. Звичайно, традиційна форма передачі знань не є сама по собі чимось негативним, проте в світі швидких змін і безперервного старіння знань, традиційна форма навчання має звужені рамки застосування. [5]

Важливими є вміння конструювати бізнес-ситуації – ситуації в рамках процесу управління організацією та персоналом; визначення цілей та завдань; створення умов активної праці; прогнозування діяльності організації, уміння керувати колективом та стимулювати прагнення підлеглих до творчої праці.

Так, Ю. К. Бабанський, розглядаючи проблему оптимізації навчання, класифікував основні вміння й навички навчальної праці, об'єднавши їх при цьому в три групи: навчально-організаційні, навчально-інформаційні й навчально-інтелектуальні. При цьому автор виходить із такої структури навчальної діяльності: планування завдань і способів діяльності, мотивація, організація дій і самоконтроль [1].

Багато питань, пов'язаних з природою умінь, їхніми специфічними якостями, вивченням закономірностей їх формування, а також аналіз взаємозв'язку знань, умінь і навичок є предметом спеціальних досліджень науковців.

Формування професійних знань, вмінь та навичок розпочинається у навчальному закладі, а в подальшому формується протягом всього життя.

Навчальні вміння та навички, що формуються під час навчання поділяються на дві категорії:

- *загальні*, які формуються у студентів не тільки при вивченні предмету, але і в процесі навчання іншим предметам, і ті які мають застосування в багатьох навчальних предметах та і в повсякденній життєвій практиці;

- *специфічні* (вузькопредметні), які формуються у студентів тільки в процесі навчання даному навчальному предмету і мають застосування головним чином в цьому предметі та частково в суміжних предметах.

Важливими серед вмінь та навичок комунікативної компетентності такі:

- уміння спілкуватись з людьми;
- уміння розуміти інших людей;
- застосування засобів в регуляції комунікативних дій;
- уміння долати комунікативні бар'єри;
- уміння усувати конфлікти. [9].

Серед організаційних умінь та навичок найбільш значущими для фармацевта є: поєднання усіх видів ресурсів, організування колективної праці; організація праці (організація власної праці та підлеглих, робота з інформацією, проведення зборів та нарад, виступи, ділових бесід, встановлення ділових контактів.

Важливими є вміння та навички вибору та здійснення раціональних форм організації управління; підготовка документів зі створення підприємств; реалізація управлінських рішень та розподіл повноважень тощо.

До організаційних умінь та навичок відноситься робота з кадрами, а саме: підбір, наймання та вивільнення кадрів, їх облік та визначення необхідної чисельності й штату.

Також серед умінь та навичок, що формуються з професійно орієнтованих дисциплін, належне місце посідають науково-дослідницькі вміння та навички. Серед них: вміння працювати з науковою літературою, періодичними виданнями, вміння виділяти та вирішувати питання дослідницького характеру; вміння та навички працювати з науковими приладами та обладнаннями; проведення дослідів та експериментів; обробка одержаних результатів, вміння аналізувати складні системи тощо.

Висновки: Отже, майбутньому фармацевту необхідні в практичній діяльності організаційні вміння та навички, здатності бути толерантними, доброзичливими та комунікабельними. Формування вмінь та навичок сучасного фармацевта є можливим за умов застосування прогресивних педагогічних технологій, форм, методів та засобів навчання. Фахівець повинен постійно оновлювати свої знання, слідкувати за досягненнями фармацевтичної

науки і практики, за вимогами до професійної підготовки й законами, що регламентують та контролюють фармацевтичну діяльність. Все це зумовлює необхідність проведення постійного моніторингу підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю.

Література

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения: общеобразовательный аспект. – М. : Педагогика, 1977. – 192 с.
2. Галузевий стандарт вищої освіти. Київський національний торговельно-економічний університет.
3. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища школа, 1982. – 216 с.
5. Психология. Словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
6. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.
7. Силина С. П. Профессиографический мониторинг в педагогических вузах / С. П. Силина // Педагогика. – 2001. – № 7. – С. 47-53.
8. Стефановская Т. А. Педагогика: наука и искусство / Т. А. Стефановская. – М. : Совершенство, 1998. – С. 18 (356 с.).
9. Хриков Є. М. Теоретико-методологічні засади моніторингу професійної підготовки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.profosvita.org.ua/ru/career/articles/2.html>
10. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом / Є. М. Хриков. – К. : Знання, 2006. – 365 с.
11. Шишов С.Е. Школа: мониторинг качества образования / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Педагогическое общество России, 2000. – 320 с.
12. Освітні інновації в Національному фармацевтичному університеті : навч.-метод. посіб. / В. П. Черних, Л. Г. Кайдалова, В. М. Толочко, Т. Ю. Вахрушева. – Х. : Вид-во НФаУ, 2005. – 248 с.